

LBRIS

We know
books

Théophile Gautier

CĂPITANUL FRACASSE

①

Traducere
de
Gellu NAUM

<i>Cuvânt înainte</i> de Alexandru Chiriacescu	5
I. CASTELUL SĂRĂCIEI	9
II. CARUL LUI THESPIS	34
III. HANUL „LA SOARELE ALBASTRU“	71
IV. TÂLHARII PENTRU PĂSĂRI	89
V. LA DOMNUL MARCHIZ	107
VI. EFECTE ALE ZĂPEZII	158
VII. ÎN CARE ROMANUL ÎȘI JUSTIFICĂ TITLUL	183
VIII. LUCRURILE SE COMPLICĂ	211
IX. LOVITURI DE SPADĂ, LOVITURI DE BÂTĂ ȘI ALTE AVENTURI	247

mulțumiri cu posibilitatea de a părea cineva, de fapt totuna, *după cum totuna este și lucrul, și imaginea lui.*”

Imaginea unei lumi, suspansul și culoarea sunt probabil secretul longevității acestui roman. Sunt calitățile care i-au tentat și pe producătorii de film să realizeze mai multe versiuni cinematografice ale întâmplărilor căpitanului Fracasse.

Sunt calitățile pentru care acest roman, tradus și răspândit pretutindeni în lume, vede din nou lumina tiparului, captivând – a câta oară de la prima sa apariție? – o nouă generație de cititori.

Alexandru CHIRIACESCU

I

CASTELUL SĂRĂCIEI

Pe panta uneia dintre colinele sterpe care se ivesc ca niște cocoașe de-a lungul Landelor, între Dax și Mont-de-Marsan, se înălța, pe timpul domniei lui Ludovic al XIII-lea, unul din conacele acelea atât de obișnuite în Gasconia, și pe care sătenii le împodobesc cu numele de castele.

Două turnuri rotunde, cu acoperișuri în formă de pâlnie, flancu colțurile unei clădiri, pe a cărei fațadă două creștături adânc scobite arătau că odinioară existase acolo o podișcă mobilă, devenită nefolositoare prin astuparea șanțului; cu foișoarele lor conice, hărăzite străzilor, și cu giruetele lor în coadă de rândunică, turnurile acestea dădeau conacului o înfățișare destul de feudală. O imensă perdele de iederă învăluind pe jumătate unul din turnuri forma, prin verdele său întunecat, un frumos contrast cu tonul cenușiu al pietrei, încă de pe atunci îmbătrânită de vreme.

Zărind de departe castelul cu ascuțișul creștelor sale profilate pe cer, deasupra tufelor de mături și a bălăriilor, un călător l-ar fi putut socoti drept o locuință destul de bună pentru un boiernaș; dar, apropiindu-se, și-ar fi schimbat părerea. Calea care ducea de la drumul mare la castel se îngustase într-atâta sub năvala mușchiului și a buruienilor, încât devenise un fir de potecă subțire și albă, asemănătoare cu un găitan șters pe o mantie ponosită. Două făgașuri de roți

pline cu apă de ploaie și locuite de broaște arătau că pe-acolo, cândva, trecuseră trăsură; dar faptul că batracienele se simțeau ca la ele acasă vădea din partea lor o îndelungă stăpânire a locurilor și siguranța că traiul n-o să le fie tulburat. Pe fâșia tăiată printre bălării și mușcătură de-un ropot de ploaie căzut de curând nu se vedea nici urmă de pas omenesc, iar crenguțele măcăcinilor, pline de stropi strălucitori, păreau că de multă vreme nu mai fuseseră clintite din loc.

Pete mari, galbene și răpănoase vrăstau olanele înnegrite și răzlețite de pe acoperișurile ai căror câpriori putrezi începuseră să se lase pe alocuri; rugina împiedica învârtirea giruetelor care arătau, fiecare, bătaia unui alt vânt; lucarnele erau astupate cu obloane de lemn umflat și crăpat. Barbacanele turnurilor erau îndesate cu bolovani; din cele douăsprezece ferestre ale fațadei, opt erau acoperite cu scânduri, iar alte două își arătau geamurile zgrunțuroase, tremurând la cea mai ușoară adiere în rețeaua lor de plumb. Între ferestre, tencuiala grosolană, căzută așa cum cad cojile de pe o piele bolnavă, dezgolea cărămizile dezlipite și pietrele crăpate sub dăunătoarele înrăuriri ale lunii; ușa, încadrată într-un chenar de piatră pe care numai niște asperități regulate mai arătau tot ce rămăsese din vechea ornamentație roasă de vreme și de nepăsare, avea deasupra un blazon șters, cu lambrechinele încolăcite cât se poate de ciudat și cu numeroase goluri, pe care nici cel mai iscusit specialist în armorii n-ar fi fost în stare să-l descifreze. Canaturile ușii mai arătau încă, spre partea de sus, câteva urme de culoare roșie-închisă și păreau că roșesc din pricina stării lor de pătrăgănire; în scândurile lor crăpate se aflau bătute cuie cu floarea de diamant, alcătuind simetrii, întrerupte pe alocuri. De deschis se deschidea un singur canat, de ajuns pentru trecerea oaspeților, vădit destul de rari, ai castelului; iar de-un ușor al ușii se afla rezemată o roată prăpădită și cu spițele desfăcute ca un snop, ultimă rămășiță a vreunei calești răposate pe vremea trecutei domnii. Cuiburi de rândunele acopereau coama hornurilor și colțurile ferestrelor, și dacă dintr-un hogoac de cărămizi nu s-ar fi ridicat un firișor de fum, răsucindu-se în aer ca în desenele cu case zmân-

găsite de elevi pe marginea cărților de școală, ai fi putut crede că ai în față o casă nelocuită: săracă trebuie să mai fi fost masa gătită la vatra aceasta, căci orice oștean bătrân ar fi scos o dâră mai groasă de fum din pipa lui! Și era singurul semn de viață pe care-l dădea casa, ca muribunzii care arată că mai trăiesc numai prin aburul respirației lor.

Împingând canatul mobil al ușii, care nu se lăsa ușor urnit și se învârtea cu vădită rea-voință pe țățanile-i ruginite și scârțâitoare, te pomeneai sub un soi de boltă ogivală, mai veche decât restul clădirii și tăiată de patru stâlpi groși din granit albăstrui care, la punctul lor de intersecție, întâlneau o lespede scoasă în relief; pe lespede vedeai, de data aceasta mai puțin tocite, armoriile sculptate afară: trei berze de aur pe un câmp azuriu sau ceva asemănător, căci întunericul din boltă te împiedica să le deslușești ca lumea. În zid erau prinse niște mucarnițe de tablă înnegrite de fumul torțelor și câteva inele de fier de care erau legați odinioară caii oaspeților, eveniment destul de rar astăzi, judecând după praful așternut peste ele.

Din porticul acesta, în care răspundeau două uși, una ducând la încăperile de la parter, cealaltă la sala care ar fi putut sluji odinioară drept cameră de gardă, ieșeai într-o curte mohorâtă, pustie și rece, împrejmuită cu ziduri înalte pe care ploile le vrăstaseră cu lungi fire negre. Prin ungherele curții, pe molozul căzut din cornișele știrbite, creșteau urzici, ovăzul sălbatic și cucuta, iar dalele erau năpădite de iarbă.

În fund, o scara păzită de-un parmalâc de piatră împodobit cu mici ghiulele țepoase dădea în grădina așezată în josul ogrăzii. Treptele rupte și rărite se cumpăneau sub tălpi, abia ținute de firișoarele mușchiului și de tulpinile paracherniței; pe balustrada terasei, florile de urechelniță, muștarul de câmp și anghinara sălbatică crescuseră în voie.

Cât privește grădina, ea revenea cu încetul la starea de lăstăriș sau de pădure virgină. Cu excepția unui petic de pământ pe care se înfoiau câteva verze vineții, cu frunze vânoase, și se înălțau ici-colo răsăritele cu inimă neagră, a căror prezență vădeau o oarecare preocupare pentru grădinărit, natura își relua drepturile ei asupra acestui

loc lăsat în paragină, ștergând cu plăcere, pe cât se părea, urmele muncii omului.

Arborii netunși își aruncau în toate direcțiile crengile lacome. Tufele de merișor, destinate să marcheze linia desenului floral și aleile, deveniseră arbuști, căci, de ani îndelungați, nu mai simțiseră tăișul foarfecelor. Semințele aduse de vânt încolțiseră la întâmplare și, cu vigoarea aceea neîntrecută, caracteristică buruienilor, creșteau din plin pe locul destinat odinioară florilor alese și plantelor rare. Mărăcinii cu pinteni țepoși se întindeau de pe o parte pe alta a potecilor și te agățau în trecere ca să te împiedice să mergi mai departe și să-ți ascundă taina tristeții și deznădejdiei locului aceluia. Singurătății nu-i place să fie văzută goală și seamănă în jurul ei tot felul de stavile.

Totuși, dac-ai fi stăruit, fără să te temi de zgârieturile mărăcinșurilor și de loviturile crengilor, și-ai fi străbătut până la capăt străvechea alee, acum mai strâmtă și mai năpădită de ierburi decât o potecă de codru, ai fi dat de-un fel de firidă făcută din imitație de stânci, închipuind o grotă rustică. Plantelor semănate odinioară între crăpăturile stâncilor, stânjenei, gladiole, iederă neagră, li se mai adăugaseră altele ca puricarița, vița sălbatică, năvalnicul, care atârnavă ca niște bărbi și acopereau pe jumătate o statuie de marmură înfățișând o divinitate mitologică, Flora sau Pomona. Spre cinstea meșterului, statuia trebuie să fi fost foarte drăguță la vremea ei, dar acum, având nasul spart, era cârnă ca Moartea. În coșul ei, biata zeiță nu mai purta flori, ci ciuperci putrezite și veninoase, judecând după înfățișarea lor; ea însăși părea că fusese otrăvită, căci pete negricioase de mușchi îi vârgau trupul, odinioară atât de alb. La picioarele ei, sub un strat verde de lintiță, într-o scoică de piatră, zăcea ca o băltoacă murdară apa rămasă de pe urma ploilor; căci din botul leului, care la nevoie mai putea fi deslușit, nu mai curgea apa, țevile prin care o primea fiindu-i astupate sau distruse.

Așa ruinat cum era, refugiul acesta grotesc, cum i se spunea pe atunci, vădea o oarecare bunăstare dispărută și gustul pentru artă al

vechilor stăpâni ai castelului. Curățată și restaurată ca lumea, statuia ar fi lăsată să se vadă stilul florentin al Renașterii în maniera sculptorilor italieni veniți în Franța o dată cu maeștrii Roux sau Primaticcio, pe vremea când familia, acum decăzută, se afla pesemne în plină strălucire.

Grota se sprijinea de un zid înverzit și mucezit pe care se mai încrucișau încă rămășițele unui spalier rupt și destinat, fără doar și poate, atunci când fusese construit, să mascheze zidul cu o perdea de plante agățătoare și bogate în frunze. Zidul, abia vizibil prin noianul de frunze al arborilor crescuți peste măsură, închidea grădina în partea aceea. Dincolo de el se întindea câmpia, cu orizontul ei mohorât și jos, împetrit de bălării.

Întorcându-te spre castel, ai fi zărit fațada opusă, mai devastată și mai degradată decât cea zugrăvită până acum, căci ultimii stăpâni, încercând să păstreze măcar aparențele, își concentraseră numai asupra acestora din urmă slabele lor mijloace.

În grajd, unde douăzeci de cai ar fi putut sta în voie, o biată mârtoagă, căreia i se vedeau oasele crupei prin piele, trăgea dintr-o iesle goală, cu vârful dinților ei galbeni și rari, câteva fire de paie și își întorcea din când în când spre ușă ochiul înfundat într-o orbită în care șobolanii din Montfaucon n-ar fi găsit nici urmă de grăsime. În pragul cotețului, un câine unic, înotând în pielea lui prea largă, prin care mușchii moi își desenau liniile pleoștite, moțâia cu botul așezat pe perna nu prea umplută a labelor; câinele părea atât de obișnuit cu pustietatea locului, încât renunțase la orice fel de pază și nu tresărea în somn, cum fac ceilalți câini, la cel mai mic zgomot auzit.

Dacă vroiai să pătrunzi în casă, ți se înfățișa dinainte o scară uriașă, cu o rampă făcută din stâlpișori de lemn. Scara avea numai două paliere, deoarece clădirea n-avea decât două etaje. Până la primul etaj era din piatră, iar de acolo în sus, din cărămidă și lemn. Zugrăvelile pereților, mâncate de umezeală, păreau că ținuseră cândva, folosind efectele clarobscurului și ale perspectivei, să imite relieful unei arhitecturi bogat ornamentate. Se mai putea încă ghici și acum

un șir de Herculi terminați în chip de suport și sprijinind o cornișă cu mici console, din care pornea, rotunjindu-se, o boltă de frunze festonate cu viță de vie; printre frunzele bolții se întrezăreau un cer spălăcit și geografia unor insule necunoscute, formate prin infiltrarea ploilor. Între Herculi, în câteva nișe zugrăvite, se șteau, țețoșe, busturile unor împărați romani și ale altor ilustre personaje istorice; dar totul era atât de vag, atât de ofilit, atât de distrus și de pierit, încât părea mai degrabă năluca unei picturi, și nu o pictură reală, ceva despre care ar trebui vorbit cu umbre de cuvinte, cuvintele obișnuite fiind prea consistente pentru ele. În casa pustie a scării, ecourile păreau tare mirate când trebuiau să repete zgomotul unui pas.

O ușă verde, cu căptușeala de mătase îngălbenită și ținută doar în câteva cuie odinioară aurite, se deschidea spre o încăpăre care pesemne că servise drept sufragerie în vremurile de demult, când se mânca în clădirea aceasta pustie. O barmă groasă împărțea tavanul în două suprafețe brăzdate de grinzi aparente; spațiile dintre grinzi fuseseră acoperite odinioară cu un strat de culoare albastră, șters acum din pricina prafului și a pânzelor de păianjen, pe care nici o perie nu izbutise vreodată să le tulbure la înălțimea unde se aflau. Deasupra căminului de formă străveche, un cap de cerb își desfăcea cele zece coarne ale lui, iar de-a lungul pereților se strâmbau, pe pânzele întinse, niște portrete afumate înfățișând căpitani de oști îmbrăcați în platoșă, cu casca pusă alături sau ținută de un paj, ațintindu-te cu niște ochi nespuse de negri, singurii vii pe chipurile lor moarte; seniori în veșminte lungi de catifea, cu capetele așezate pe niște gulere țepene de scrobeală, și mari cât tipsiile, așa cum e pus capul Sfântului Ioan Botezătorul pe tipsii de argint; văduve nobile, înveșmântate după moda de demult, de-o paloare înspăimântătoare și semănând, datorită descompunerii culorilor, a vârcolaci, iazme și iele. Picturile acestea, făcute de meșteri de provincie, căpătau, datorită primitivismului cu care fuseseră lucrate, un aspect straniu și cumplit. Unele n-aveau rame; altele aveau chenar poleit cu aur șters sau bătând în roșu. Toate aveau însă în colț blazonul familiei și vârsta personaju-

lui înfățișat; dar, indiferent de anii înșcriși, nu exista nici o deosebire mai însemnată între capetele acestea cu pete de lumină gălbuie, cu umbre ca de cărbune, afumate de vreme și pudrate de praf; două sau trei dintre pânzele acestea putregăite și acoperite cu floare de mușgai aveau tonuri de stârv în descompunere și dovedeau, din partea ultimului coborător al oamenilor de neam și de spadă, o totală indiferență față de efigiile nobililor săi strămoși. Scara, în licărul nesigur al lămpilor, galeria aceasta mută și încremenită pesemne că se preschimba într-un șirag de fantome înfricoșătoare și ridicele totodată. Nimic nu poate fi mai trist decât portretele uitate în odăi pustii, ele însele reproduceri, pe jumătate șterse, ale unor ființe de multă vreme pierite sub pământ.

Așa cum arătau, fantomele acestea pictate erau oaspeții cei mai potriviți pentru singurătatea dezolantă a locului. Oamenii adevărați ar fi părut prea vii pentru casa aceasta moartă.

În mijlocul încăperii trona o masă din lemn de păr înnegrit, cu picioarele răsucite în spirală ca niște coloane solomonice. Cari, netulburați de nimic în munca lor tăcută, găuriseră în mii de locuri lemnul. Un strat fin, cenușiu, pe care s-ar fi putut scrie cu degetul, acoperea masa, arătând că nu se mânca prea adesea pe ea. Două polițe sau credențe din același lemn, împodobite cu câteva sculpturi și cumpărate pesemne o dată cu masa în vremuri mai fericite, stăteau față-n față de o parte și de alta a sălii; câteva farfurii de faianță, ciobite, câteva pahare desperecheate și două sau trei figurine rustice de Bernard Palissy, reprezentând țipari, pești, crabi sau scoici smălțuite, pe un fond de verdeată, umpleau ca vai de lume golul polițelor.

Cinci sau șase scaune îmbrăcate în pluș, odinioară poate roșcat, dar pe care anii și uzajul îl spălăciseră cu desăvârșire, lăsau să le scape călții prin crăpăturile îmbrăcăminte și schiopătau pe picioarele lor fără soț, ca niște versuri stângace sau ca niște oșteni bătrâni și betegi porniți la drum spre casă, după bătălie. Să te așezi pe ele ar fi însemnat o mare imprudență, în afară de cazul că ai fi fost vreun duh; fără îndoială că scaunele acestea nu servesc decât atunci când

LBRIS

We know
books

Théophile Gautier

CĂPITANUL FRACASSE

II

Traducere
de
Gellu NAUM

X. UN CAP ÎNTR-O LUCARNĂ	5
XI. PONT-NEUF	37
XII. <i>RIDICHEA ÎNCORONATĂ</i>	74
XIII. ATAC DUBLU	92
XIV. DELICATEȚILE LUI LAMPOURDE	111
XV. MALARTIC LA LUCRU	123
XVI. VALLOMBREUSE	146
XVII. INELUL DE AMETIST	177
XVIII. ÎN FAMILIE	211
XIX. URZICI ȘI PÂNZE DE PĂIANJEN	232
XX. DECLARAȚIA DE DRAGOSTE A CHIQUITEI	247
XXI. HYMEN, O, HYMENEU!	258
XXII. CASTELUL FERICIRII	270